

УДК 327(410:4-6ЄС)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.50.27>

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ ТА ПОРУШЕНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО РЕФЕРЕНДУМУ 2016 РОКУ З БРЕКСІТУ В МЕДІА-ДИСКУРСІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Марися Томашевська

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра міжнародних відносин
вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна*

У статті розкривається відображення в медіапросторі Великої Британії розслідувань і зловживань, які доказово або ймовірно мали місце під час підготовки та проведення референдуму 23 червня 2016 р. щодо Брекситу (виходу країни з Європейського Союзу). Порухення стосувалися трьох основних блоків: незаконна агітація; фінансові махінації; російське втручання у виборчий процес.

Зважаючи на аналіз топових медіа “The Guardian”, “The Independent”, “The Financial Times”, “The Observer”, “Mirror” та ін., які протегували позицію «Залишитися», та “The Sun», “The Daily Mail», “The Daily Express», “The Daily Telegraph”, “The Sunday Times”, які обстоювали позицію «Вийти», показано, що британську громадськість системно інформували про перебіг і результати розслідувань щодо використання на виборчу кампаній великих сум коштів агітаційними групами («Голосуйте Вийти», «Британія сильніша в Європі», «Ветерани за Британію» та ін.), які значно перевищували їх офіційні бюджети. Широко висвітлювалися розслідування звинувачень у фінансових зловживаннях та маніпуляції громадською думкою з боку окремих політичних партій, лідерів та активістів.

Котроверсійно, суперечливо британські медіа представляли тему російського втручання в кампанію референдуму 2016 р.: реалії переплітаються з припущеннями, домислами, конспірологією, сенсаційністю. Публічні та соціальні медіа підігривали інтерес громадянського суспільства до розслідувань імовірних зв'язків британського політикуму з різного штибу російськими елементами, які протегували позицію «Вийти». Ці «уроки демократії» цікаві, корисні для України, яка протистоїть збройній агресії й інформаційній експансії з боку РФ та намагається досягти стандартів для повноправного членства в Європейському Союзі.

Ключові слова: Брексит, Велика Британія, референдум 23 червня 2016 р., медіадискурс, медіапростір, розслідування фінансових зловживань, російське втручання в референдум щодо Брекситу.

Брексит (англ. Brexit – Britain’s exit – буквально «вихід Великої Британії») – складний багатогранний суспільно-політичний феномен. У нашому дослідженні поняття «Брексит» позначає політичний процес, який супроводжував підготовку і проведення референдуму 23 червня 2016 р. у Великій Британії, на якому близько 52% виборців проголосували за вихід країни з Європейського Союзу, а також пов’язані з цим події чотирьох наступних років. Про «важливий», «вирішальний» вплив медіа на результати референдуму щодо Брекситу зазначають й інші британські, а також українські дослідники (Х. Демієн, А. Грубінко, Я. Кибіч, В. Крушинський, Г. Лаліч-Кретін, Н. Силашкі, Н. Яковенко та ін.). Менше уваги науковці звертають на висвітлення в засобах масової комунікації зловживань і порушень, що супроводжували кампанію референдуму та вплив медіа на їхнє розслідування.

Актуальність порушеної проблеми має важливе науково-теоретичне та практичне значення для розвитку політичного процесу в Україні. Досвід Брекситу навіює аналогії з висвітленням у медіа національних виборчих кампаній у нашій країні, а російське

втручання у британський референдум дає повчальні уроки для розуміння впливу і значення ворожої інформаційно-психологічної операції, яку країна-агресорка веде проти українського народу.

Розслідування допущених під час підготовки та проведення червневого 2016 р. референдуму в Сполученому Королівстві зловживань і порушень можна розділити на три основні блоки, що стосуються незаконної агітації, фінансових махінацій та російського втручання. У процесі циркулювання в інфопросторі склалися їхні лексичні конструкції, які ввійшли до політичного лексикону і наукових студій: «звинувачення у незаконній агітації під час референдуму про ЄС у 2016 р.» (“allegations of unlawful campaigning in the 2016 EU referendum”), «російське втручання у референдум щодо Брексіту в 2016 р.» (“Russian interference in the 2016 Brexit referendum”) та ін.

Медіа підігрівали суспільну увагу до пов’язаних з цими питаннями розслідувань, чим стимулювали їх проведення. Вони становили інтерес для політиків як компромат для боротьби з опонентами та для простих обивателів, яких природно цікавлять закулісні ігри, зловживання, фінансові махінації. Незаперечною є суспільно-політична та морально-етична значущість цих проблем, адже вони ставили під сумнів об’єктивність і законність результатів референдуму, які визначали доленосний для Британії, Європи, усього світу вибір, тому до їхнього розслідування залучалися не лише національні державні інститути (парламент, уряд, органи безпеки, правопорядку і судочинства), а й міжнародні – Європейський парламент, Венеційська комісія тощо.

Громадянське суспільство Британії гостро реагувало на порушення конфіденційності та неправомірне використання персональних даних у політичних цілях, адже йшлося про право на свободу й особисте життя людини. Уже в березні–травні 2017 р. “The Guardian”, “The Economist”, “The Observer”, інші «ділові» медіа повідомляли, що Управління інформаційного комісара (Information Commissioner’s Office) розпочало розслідування ймовірних зловживань у використанні аналітичних даних та необлікованих коштів під час референдуму з Брексіту. Припускалося, що вони могли «істотно вплинути» на результати народного волевиявлення [1; 2; 3].

Завдяки повідомленням “BBC News”, “The Associated Press”, “The Guardian”, інших медіа набули розголосу обшуки в компанії з аналізу даних соціальних мереж “Cambridge Analytica” в Лондоні у зв’язку зі звинуваченнями в наданні агітаційні групи Leave.EU, яка виступала за Вихід Британії з ЄС, даних про користувачів без їхньої згоди та «введенні в оману» громадськості та депутатів парламенту щодо цих неправомірних дій. Керівництво Leave.EU заперечувало таку співпрацю, однак слідство довело, що без згоди виборців на використання особистих даних група надсилала їм текстові повідомлення агітаційного змісту [3].

За цим пішла хвиля наступних розслідувань. Вивчення їхнього відображення в медіапросторі Британії виявило доволі цікаву тенденцію. Схильні до сенсаційності таблоїди, що підтримували позицію «Вийти» (“The Sun”, “The Daily Mail”, “The Daily Express”, “The Daily Telegraph”, “The Sunday Times” та ін.), торкалася цих подій як другорядних у стилі констатації. Натомість «ділові» медіа на кшталт “The Guardian”, “The Independent”, “The Financial Times”, “The Observer”, “Mirror”, які протегували позицію «Залишитися» активно висвітлювала їх в дусі «сенсаційного розвінчування». Оприлюднені факти насправді приголомшували: розслідування виявило, що “Vote Leave” («Голосуйте Вийти»), офіційна група, що представляла кампанію «Вийти») витратила під час референдуму 2016 р. астрономічну для виборчих кампаній Великої Британії суму в 7 млн. фунтів

стерлінгів (ф. ст.) при офіційному бюджеті в 3,9 млн. ф. ст. “The Observer” назвала це «Глобальною тіньовою операцією за участю великих друзів... яка, без сумніву, вплинула на результат референдуму щодо членства в ЄС» [4].

Чергове збурення медіапростору викликала звістка про накладання максимального штрафу в 500 тис. ф. ст. на Facebook «за неспроможність захистити особисту інформацію користувачів». Виявилось, що 1 млн. британців не були забезпечені конфіденційністю, тому піддавалася ризику зловживань під час виборчих перегонів 2016 р. [5].

Кожна наступна хвиля викриття таких зловживань завдяки згущуванню фарб та емоційної подачі матеріалу справляла приголомшливий вплив на громадянське суспільство. У липні 2018 р. та грудні 2019 р. з'явилися звіти про розслідування незаконного використання персональних даних та їх передачі від однієї організації та партії до іншої під час референдуму 2016 р. [6; 7; 8]. Причому виявлялися зловживання з боку обох опозиційних таборів. Зокрема, “OpenDemocracy”, покликаючись на офіційні матеріали розслідувань, повідомила, що ліберал-демократи «продали особисті дані членів своєї партії» за 100 тис. ф. ст. групі «Британія сильніша в Європі» напередодні червневого 2016 р. референдуму. Ця демократична медіаплатформа закликала підписати петицію з вимогою до уряду і парламенту вжити заходів щодо посилення виборчого законодавства та забезпечення прозорості політичних пожертвувань [9].

Піддавалися гласності підступні методи отримання особистих даних громадян. Шокуюче враження на британських вболівальників справило повідомлення “BBC News”, згідно з яким напередодні референдуму агітаційна група “Vote Leave” організувала конкурс із призом у 50 млн. ф. ст. за правильне вгадування результатів усіх 51 ігор чемпіонату Європи з футболу 2016 р. Шанси на перемогу в ньому становили 1 до цифри 5 із 21 нулем, однак це уможливило зібрати персональні дані сотень тисяч виборців, які потім використали під час виборчої кампанії. Матеріали про цю махінацію “Vote Leave” видалила зі свого веб-сайту, а потім і сама припинила існування [10].

Викриттям такого «політичного маркетингу» та зловживань під час референдуму 2016 р. також займалася Виборча комісія. “BBC News”, “The Daily Telegraph”, інші медіа оприлюднювали виявлені нею різючі дані: загалом на цю кампанію витратили понад 32 млн. ф. ст., зокрема, стороною «Вийти» – 16,4 млн. ф. ст., стороною «Залишитися» – 15,1 млн. ф. ст. В інфопростір постійно вкидалися факти про чергові викриття незаконних дій з боку агітаційних груп “Vote Leave”, «Британія сильніша в Європі», «Ветерани за Британію» та ін. Утім, за порушення правил фінансування виборчої кампанії на ці організації та політичні партії накладалися мізерні суми штрафів від 1 до 18 тис. ф. ст. [11; 12; 13].

Поряд із резонансними справами, такі дрібні, але численні факти, що постійно циркулювали в медіапросторі, викликали в суспільстві неприємний присмак референдуму щодо Брексіту як непрозорої виборчої кампанії.

З липня 2018 р. упродовж 16 місяців в інфопросторі Британії вирувала найгучніша з цієї серії протистояння справа за участю парламентарів, провідних політсил та органів правопорядку і судочинства. Приводом стало звинувачення “Vote Leave” на адресу Виборчої комісії. Позивачі закидали, буцімто вона оприлюднила «неправдиву», «політично вмотивовану» інформацію щодо дій агітаційних груп та їх керівників під час виборчої кампанії, що завдало їм «репутаційної шкоди». Після судового розгляду клопотання відхилили [14; 15].

Відтак “BBC News”, “The Independent”, “The Guardian”, “The New European”, “OpenDemocracy”, інші медіа докладно інформували про ескалацію конфлікту: передача Виборчою комісією матеріалів до столичної поліції для кримінального розслідування; виступи

політичних партій і парламентарів на підтримку обох сторін; безпрецедентне політичне втручання в процес поліцейського розслідування з боку міжпартійної групи з 77 депутатів; судовий позов парламентарів зі звинуваченням поліції у затягуванні розслідування; публічні виступи та інтерв'ю урядовців і політиків із коментарями цих подій тощо.

Факт передачі 1 листопада 2019 р. матеріалів розслідування, що налічували 2,4 тис. томів, до Королівської прокуратури медійники оцінили як «довгоочікувану подію». Пророчими виявилися припущення, що справа «розгане» без винесення вироків, адже в ній фігурувало політичне керівництво країни [14; 9; 16; 17]. Паралельно вона емоційно обговорювалася в соціальних медіа, обростаючи численними чутками, версіями, домислами. Реальним наслідком цього процесу стало поглиблення розколу країни між прихильниками та противниками Брексіту.

Суспільний інтерес до цієї проблематики підігрівали журналістські розслідування, які нерідко мали сенсаційний, спекулятивний характер. Як приклад, відзначмо дізнання про джерела походження пожертвувачів Демократичної юніоністської партії в розмірі 282 тис. ф. ст. та законності їх використання, включно з рекламою Брексіту в найтиражованішій газеті Британії “Metro”. Розслідування журналістів “The Irish Times” виявили сліди «таємних грошей», які вели до урядових кіл Саудівської Аравії. Не розставляючи всі крапки на «і», вони доводили, що «жодного випадкового інвестора» серед прихильників «за» і «проти» Брексіту не було [18; 19].

Поряд із викриттям зловживань публічних інституцій, простого обивателя приваблювали «життєві історії» на кшталт резонансної справи студента-активіста Д. Граймса, якого за пропаганду Брексіту оштрафували на 20 тис. ф. ст. В інтерв'ю “BBC News” він зізнався, що спершу був глобалістом, адже вважав, що «присутність Британії в Європі – єдиний шлях вперед». Ці погляди змінилися, коли незаможного студента Брайтенського університету залучили до кампаній з Брексіту. “Vote Leave” зробила його обличчя свого молодіжного крила. Завдяки виступам на телебаченні і радіо та участі в цільовій рекламі в Facebook він перетворився на респектабельну людину з чималими статками. Від імені Д. Граймса здійснили незаконне фінансування молодіжної групи BeLeave, онлайн-реклами та ін. на загальну суму в 675 тис. ф. ст., за що й притягнули до відповідальності [20].

Через постійні медійні вкидання в громадянському суспільстві посилювалася інформаційна апатія до пов'язаних з Брексітом політичних скандалів і сенсаційних розслідувань. Тому, порівняно зі «справою Граймса», воно мляво реагували на такого штибу звинувачення в адресу відомих публічних діячів. Таким прикладом слугує справа «Болл проти Джонсона»: 29-річний активіст М. Болл 4 червня 2019 р. подав позов зі звинуваченням члена парламенту і голови “Vote Leave” Б. Джонсона у «свідомій брехні», нібито Сполучене Королівство щотижня надсилало 350 млн. ф. ст. до ЄС. Позов відразу оскаржили і вже 7 червня справу закрили. Коментуючи ці події, “The Guardian” [21] і “The Independent” [22] акцентували не на суті питання, а на заяві політика про реальну британську демократію, коли кожна приватна особа має право подавати позов на будь-яку державну інституцію та діяча. Натомість у соціальних медіа лунали обурення з приводу того, що справу спішно закрили без належного розгляду.

Гострою складовою медійного Бресіт-дискурсу стала тема російського втручання в кампанію референдуму 2016 р. Її рецепція британських медіа виглядає котроверсійною, подекуди суперечливою, адже реалії часто переплітаються з припущеннями, домислами, намаганнями справити вплив на британців завдяки конспірології і сенсаційності. У сукупності ця проблема виглядає як низка розслідувань імовірних зв'язків діячів Британії з різного штибу російськими елементами з метою посилення позиції «Вийти».

У 2018–2019 рр. повідомлення про «можливе», «імовірне», «доведене» російське втручання у виборчу кампанію з Брексіту масово заповнили інфопростір Британії. Спливали дрібні факти недалекого минулого, які переростали в складні заплутані історії змови. Так, 28 червня 2018 р. “The Washington Post” оприлюднило факт «обідньої зустрічі» 19 серпня 2015 р. у резиденції російського посла в Лондоні британського бізнесмена А. Бенкса. Незабаром ця маловідома в політичних колах особа стала «найбільшим політичним донором в історії Британії», вклавши мільйони коштів у кампанію з Брексіту [23].

У такому ракурсі медіа розкривали зв'язки британських політиків з російськими бізнесменами, дипломатами, імовірними представниками спецслужб. Зокрема, виявлялися подробиці електронного листування щодо збору коштів для групи “Leave.EU”, причетності банків до «незаконного фінансування» кампанії «Вийти» тощо [13; 24; 25; 26]. На такому тлі лунали публічні заяви представників груп «Залишитися» про «таємну підтримку Кремлем Брексіту для послаблення ЄС»; Д. Кемерона про те, що президент В. Путін «буде щасливим», якщо Британія покине ЄС. Це спричинило поглиблення напруження у відносинах між Британією та РФ [27].

У центрі медіа-дискурсу перебували розслідування Виборчої комісії та парламентських комітетів про втручання Росії в кампанію референдуму. Сильне враження на британську громадськість справив оприлюднений в “The Guardian” у січні 2018 р. звіт комітету закордонних справ Сенату США «Асиметричний напад Путіна на демократію в Росії та Європі: наслідки для національної безпеки США». У ньому стверджувалося, що політична система Великої Британії виявилася вразливою до антидемократичного втручання через соціальні медіа та «можливе незаконне фінансування виборчих кампаній», адже її закони не вимагають розкриття політичних пожертвувань, якщо вони надходять до бенефіціарів небританських компаній [28].

Документ стимулював розслідування цієї справи національними структурами Британії, але внутрішні розклади гальмували оприлюднення їх результатів. Політики, парламентарі, урядовці активно обговорювали в медіа (“Sky News”, “The Guardian”, “The Time” та ін.) причини відмови уряду публікувати викладені в «Доповіді про Росію» результати 18-місячного розслідування Комітету з розвідки та безпеки парламенту, здійсненого на основі зібраних спецслужбами та експертами даних про масштаби втручання Росії в демократичні процеси Британії під час виборчої кампанії з Брексіту.

Медійні пристрасті підігрівала низка судових позовів з вимогами змусити уряд опублікувати цей документ. Один з них подала вдова вбитого в Лондоні російського дисидента М. Литвиненка [29]. Про високий рівень суспільної затребуваності цієї інформації свідчить той факт, що на заклик Бюро журналістських розслідувань розпочати збір коштів для оплати позовів, за чотири дні зібрали понад 40 тис. ф. ст. [30].

Через бюрократичні зволікання під тиском громадськості звіт опублікували лише 21 січня 2020 р. Очікувалося, що він справить ефект «інформаційної бомби», але 50-ти сторінковий документ розчарував підігріту тривалим ажіотажем публіку. “The Guardian” назвала його «жахливим» і «жалюгідним», а “Foreign Policy” в унісон з іншими медіа констатували: «уряд і розвідувальні служби «не змогли провести належної оцінки спроб Кремля втрутитися в референдум щодо Брексіту 2016 р.»; «уряд зігнував факти підривних дій з боку Росії» та «не бачив і не шукав доказів втручання в демократичні процеси Великої Британії» [31]. З цього приводу член парламенту Ст. Хозі в інтерв'ю “BCC News” заявив: «Звіт показує, що ніхто в уряді не знає, чи втручалася Росія, чи лише намагалася вплинути на результати референдуму», уряд уникнув пошуку доказів її втручання [31].

Паралельно медіа повідомляли про висновки парламентського комітету з перевірки роботи розвідслужб. Стверджувалося, що вони не провели належного розслідування та не надали переконливих доказів спроб втручання Росії у процес проведення референдуму, тому в цій справі не можна зробити «остаточних висновків» [26]. Водночас самі парламентарі визнавали «безумовну присутність Росії» у медіапросторі Британії та її особливу активність під час кампанії з Брекситу. Усі моніторинги показували, що на телеканалах “Russia Today” і “Sputnik” під час голосування «переважав інформаційний потік «про-Брексід» та «анти-ЄС» спрямованості, Доказом спроб Кремля вплинути на його результати стало використання «ботів» і «тролів» у Twitter [32].

З’ясовуючи причини такого становища, “BBC News” припускала, що «дуже чутливі» факти цієї справи не публікували через побоювання, що Росія може їх використати для погроз і дестабілізації ситуації в країні. Під час її обговорення медіа часто використовували вираз-ідіому “Hot potato” («гаряча картопля»). Це означало, що жодна офіційна інституція, політична партія не взяли на себе ініціативи розв’язання цього «делікатного, гострого питання». Так само і розвідслужби, знехтувавши «достовірними матеріалами у відкритих джерелах», не вжили належних заходів для недопущення російської дезінформації. Критикувалися і соціальні медіа, які під час референдуму «тримали ключі інформації», але «не діяли, як повинні», не протистояли проросійській пропаганді [26].

Медіапростір Британії збурювали повідомлення про фінансові впливання «російських чинників» у різні політичні проекти. Широкий резонанс викликали опубліковані “The Guardian” та іншими медіа 21 вересня 2020 р. результати дізнання Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів, згідно з якими пов’язаний з Кремлем російський олігарх таємно упродовж восьми років як донор фінансував консерваторів. Повідомлення медіа з цієї теми супроводжувалися заплутаними історіями з судовими позовами, підкиленими перемовинами, детективними епізодами.

Публікуючи такі матеріали “OpenDemocracy” зазначила, що великі фінансові впливання викликали занепокоєння Виборчої комісії, адже вони могли позначитись на результатах виборчої кампанії. Взявши на себе роль самостійного політичного актора, ця незалежна медіа-платформа звернулася з е-листами до британських політиків та громадських інституцій із закликом: «Геть темні гроші з політики Великої Британії! Підпишіть нашу петицію, щоб чинити тиск на уряд з метою посилення виборчого законодавства та прозорості політичних пожертвувань. Ми повинні знати, хто і що дає нашим політичним партіям» [11].

Отже, після червневого 2016 р. референдуму з Брекситу важливим складником медіапростору Великої Британії стали розслідування пов’язаних з його проведенням зловживань і порушень. Вони стосувалися незаконної агітації, фінансових махінацій, російського втручання та здійснювалися за участі чинних політичних партій і новостворених агітаційних груп, які обстоювали позиції «Залишитися» та «Вийти». Публічні та соціальні медіа підігривали інтерес громадянського суспільства до таких справ, які з різних причин, зокрема через відсутність політичної волі, залишалися недоведеними до кінця або не оприлюднювалися через приголомшливі масштаби зовнішніх втручань у виборчий процес та їх непередбачувані наслідки для політичної стабільності країни. Ці «уроки демократії» цікаві та корисні для України, яка протистоїть збройній агресії та інформаційній експансії з боку РФ та намагається досягти стандартів для повноправного членства в Євросоюзі.

Список використаної літератури

1. Denham E. Draft GDPR Consent guidance receives a significant response. The Information Commissioner opens a formal investigation into the use of data analytics for political purposes Posted on May 17, 2017. URL: <https://iconewsblog.wordpress.com/2017/05/17/information-commissioner-elizabeth-denham-opens-a-formal-investigation-into-the-use-of-data-analytics-for-political-purposes>.
2. Did Vote Leave cheat to win the Brexit referendum?, *The Economist*. 2018. 27 March. URL: <https://www.economist.com/britain/2018/03/27/did-vote-leave-cheat-to-win-the-brexit-referendum>.
3. Doward J., Cadwalladr C., Gibbs A. Watchdog to launch inquiry into misuse of data in politics. *The Observer*. 2017. 4 March. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/mar/04/cambridge-analytics-data-brexit-trump>.
4. Cadwalladr C. The great British Brexit robbery: how our democracy was hijacked. *The Observer*. 2017. 7 May. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/may/07/the-great-british-brexit-robbery-hijacked-democracy>.
5. Waterson J. UK fines Facebook £500,000 for failing to protect user. *The Guardian*. 2018. 25 October. <https://www.theguardian.com/technology/2018/oct/25/facebook-fined-uk-privacy-access-user-data-cambridge-analytica>.
6. Information Commissioner's Office. Data Protection Act 1998: Supervisory Powers of the Information Commissioner monetary Penalty Notice. 1 February 2019. 19 p. URL: <https://web.archive.org/web/20190401232203/https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/mpns/2614261/leaveeu-incident-2-monetary-penalty-notice.pdf>
7. Information Commissioner's Office. Investigation into the use of data analytics in political campaigns: Investigation update. 11 July 2018. 48 p. URL: <https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/2259371/investigation-into-data-analytics-for-political-purposes-update.pdf>.
8. The Upper Tribunal (Administrative Appeals Chamber) Upper Tribnal Case No. GIA/2069/2018; Parties: United Kingdom Independence Party Ltd (Appellant) and The Information Commissioner (First Respondent). 2018. 20 June. 18 p. URL: <https://web.archive.org/web/20190414172618/https://panopticonblog.com/wp-content/uploads/sites/2/2019/02/UKIP-UTT-Decision.pdf>.
9. Cusick J. New evidence that LibDems sold voter data for £100,000 held back till after election'. *OpenDemocracy* 2019. 13 November. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/dark-money-investigations/new-evidence-that-libdems-sold-voter-data-for-100000-held-back-till-after>.
10. Election results 2017: Paul Nuttall quits as UKIP leader. *BBC News*. 2017. URL: 9 июня. <https://www.bbc.com/news/election-2017-4022007>.
11. Geoghegan P., Corderoy J. Revealed: Electoral Commission's private concerns about Russian Tory donors. *OpenDemocracy*. 2020. 24 September. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/dark-money-investigations/revealed-electoral-commissions-private-concerns-about-russian-tory-donors>.
12. Maidment J. Liberal Democrats fined £18,000 for breaching campaign finance rules relating to EU referendum. *The Daily Telegraph*. 2017. 19 December. URL: <https://www.electoral-commission.org.uk/liberal-democrats-fined-ps18000-breaches-campaign-finance-rules>.
13. Ramsay A. Who are Veterans for Britain? You can't understand Brexit without understanding Veterans for Britain. *OpenDemocracy*. 2017. 5 December. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/dark-money-investigations/who-are-veterans-for-britain>.
14. Brexit: Leave.EU and Arron Banks' firm fined £120,000 over data breaches. *BBC News*. 2019. 1 February. URL <https://www.bbc.com/news/uk-politics-47087440>.
15. Harrison C. Vote Leave LOSES bid to fight Brexit referendum spending watchdog in High Court. *The Mirror*. 2019. 15 January. URL: <https://www.mirror.co.uk/news/politics/vote-leave-loses-bid-fight-13861159>.

16. Metropolitan Police still assessing whether Leave campaigns broke law. *BBC News*. 2018. 2 November. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-46070710>.
17. Walker P. Public has been duped, Jo Johnson tells Gary Lineker at rally for new Brexit vote. *The Guardian*. 2018. 13 November. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2018/nov/13/public-has-been-duped-jo-johnson-tells-gary-lineker-at-rally-for-new-brexit-vote>.
18. McCracken N. CRC Brexit donation to DUP not reported to watchdog. *BBC News*. 2018. 19 December. URL: <https://web.archive.org/web/20181219204852/> URL: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-46607265>.
19. O'Toole F. What connects Brexit, the DUP, dark money and a Saudi prince? *The Irish Times*. 2017. 16 May. URL: <https://www.irishtimes.com/opinion/what-connects-brexit-the-dup-dark-money-and-a-saudi-prince-1.3083586>.
20. Darren Grimes: the pro-Brexit student activist fined £20k. *The Guardian*. 2018. 17 July. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2018/jul/17/darren-grimes-the-student-pro-brexit-activist-fined-22k-vote-leave>.
21. Darren Grimes: the pro-Brexit student activist fined £20k. *The Guardian*. 2018. 17 July. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2018/jul/17/darren-grimes-the-student-pro-brexit-activist-fined-22k-vote-leave>.
22. Boris Johnson «to fight court summons» over £350m Brexit bus misconduct case». *The Independent*. 2019, 4 June. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/boris-johnson-trial-court-case-brexit-bus-latest-update-a8942826.html>.
23. How the «Bad Boys of Brexit» forged ties with Russia and the Trump campaign – and came under investigators' scrutiny. *The Washington Post*. 28 June 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/how-the-bad-boys-of-brexit-2018/06/28/6e3a5e9c-7656-11e8-b4b7-308400242c2e_story.html.
24. Townsend M. Cadwalladr C. Emails reveal Arron Banks' links to Steve Bannon in quest for campaign cash. *The Guardian*. 2018. 17 November. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/nov/17/arron-banks-emails-steve-bannon-brexit-campaign-funds>.
25. U.K. Delays Russian Interference Report Until After Election. *TheTime*. 2019. 8 November. URL: <https://time.com/5717670/uk-russian-interference-brexit-delayed>.
26. UK 'top target' for Russia, says report. *BBC News*. 2020. 21 July. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-53484344>.
27. Steve R. EU referendum: What does Russia gain from Brexit? *BBC News*. 2016. 26 June. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36629146n> the run-up to the UK's EU referendum, Russia became part of the debate.
28. Wintour P. Russian bid to influence Brexit vote detailed in new US Senate report. *The Guardian*. 2018. 10 January. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/10/russian-influence-brexit-vote-detailed-us-senate-report>
29. Russian meddling report – dissident's widow goes to law. *The Guardian*. 2019. 15 November. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/15/russian-meddling-report-dissidents-widow-goes-to-law>.
30. Bureau of Investigative Journalism fundraises to take the UK Government to court over Russian Report. 2019. 14 November. URL: <https://www.journalism.co.uk/news/bureau-of-investigative-journalism-crowdfunds-to-take-uk-government-to-court-over-russian-report/s2/a747385/>.
31. Russia report reveals UK government failed to investigate Kremlin interference. *The Guardian*. 2020. 21 July. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/jul/21/russia-report-reveals-uk-government-failed-to-address-kremlin-interference-scottish-referendum-brexit>.
32. Mackinnon A. 4 Key Takeaways From the British Report on Russian Interference. *Foreign Policy*. 2020. July 21, URL: <https://foreignpolicy.com/2020/07/21/britain-report-russian-interference-brexit>.

**INVESTIGATION OF ABUSE AND VIOLATIONS
DURING THE PREPARATION FOR THE 2016 BREXIT REFERENDUM
IN MEDIA DISCOURSES OF GREAT BRITAIN**

Marysya Tomashevskya

Carpathian National University named after Vasyl Stefanyk,

Department of International Relations

Shevchenko str., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine

The relevance of the raised issue is due to the fact that the Brexit experience suggests analogies with media coverage of national election campaigns in our country, and Russian interference in the British referendum provides an understanding of the nature and consequences of Russia's informational and psychological war against Ukraine. The purpose of the article is to analyze the media discourse of Great Britain regarding the investigation of abuses, violations that may have occurred during the June 2016 Brexit referendum.

They concerned three main blocks: illegal agitation; financial fraud; Russian interference in the election process.

Considering the analysis of the top media "The Guardian", "The Independent", "The Financial Times", "The Observer", "Mirror" and others, which patronized the "Remain" position, and "The Sun", "The Daily Mail", "The Daily Express", "The Daily Telegraph", "The Sunday Times", which advocated the "Leave" position, it is shown that the British public was systematically informed about the progress and results of investigations into the use of large sums of money by campaign groups for election campaigns (Vote Leave, Britain Stronger in Europe, Veterans for Britain, etc.), which far exceeded their official budgets. Investigations into allegations of financial abuse and manipulation of public opinion by certain political parties, leaders and activists were widely covered.

The British media presented the subject of Russian interference in the 2016 referendum campaign in a controversial and contradictory manner: realities are intertwined with assumptions, conjectures, conspiracies, and sensationalism. Public and social media fueled civil society's interest in investigations into the alleged connections of British politicians with various factions of Russian elements who patronized the "Leave" position. These "lessons of democracy" are interesting and useful for Ukraine, which is resisting armed aggression and informational expansion by the Russian Federation and is trying to achieve standards for full membership in the European Union.

Key words: Brexit, Great Britain, June 23, 2016 referendum, media discourse, media space, financial abuse investigation, Russian interference in the Brexit referendum.